

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 3. prosince 2024 ve věci č. 20503/20 – *Giannakopoulos proti Řecku*

Senát třetí sekce Soudu rozhodl jednomyslně, že tím, že řecké soudy odmítly pro svou nepříslušnost projednat návrh stěžovatele na svěřeni dětí z důvodu, že děti měly obvyklé bydliště v jiném státě, nedošlo k porušení jeho práva na respektování rodinného života podle článku 8 Úmluvy. Vnitrostátní soudy posoudily všechny relevantní okolnosti ve světle nařízení Brusel II bis a zohlednily nejlepší zájem dětí.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel uzavřel manželství s občankou Německa, s níž měl dvě děti narozené v letech 2010 a 2012. Předběžným opatřením z října 2013 svěřily řecké soudy děti do péče E. B. a upravily styk stěžovatele s dětmi. E. B. u soudu výslovně prohlásila, že nemá v úmyslu se s dětmi do Německa přestěhovat. V listopadu 2013 podala E. B. návrh na svěření dětí do své péče, ale v prosinci 2013 s dětmi odcestovala do Německa a do Řecka se již nevrátila. Návrh podaný k soudu pak vzala zpět.

V září 2014 požádal stěžovatel o vydání předběžného opatření, kterým by byly děti svěřeny do jeho péče. V lednu 2015 mu soud prvního stupně vyhověl. V dubnu 2015 stěžovatel obdržel osvědčení o vykonatelnosti tohoto rozhodnutí podle článků 39 a 42 Nařízení Brusel II bis. Na konci ledna 2015 podal návrh na svěření dětí do své péče, řízení však bylo přerušeno do doby, než německé soudy rozhodnou o jeho návrhu na navrácení dětí podle Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. Ty jeho návrhu v listopadu 2015 nevyhověly a rozhodly, že děti v Německu zůstanou.

V roce 2017 řecký soud prvního stupně návrh stěžovatele na svěření dětí do jeho péče odmítl pro svou nepříslušnost. Uvedl, že příslušné k rozhodnutí o úpravě péče jsou německé soudy, jelikož tam děti mají obvyklé bydliště. Odvolací soud rozhodnutí potvrdil a odkázal na judikaturu Soudního dvora EU. Zdůraznil, že děti se s matkou trvale přestěhovaly do Německa, kde navštěvují školu, navázaly rodinné a sociální vazby a osvojily si němčinu natolik, že téměř ztratily znalost řečtiny. Vzhledem k těmto okolnostem měly děti obvyklé bydliště v Německu ve smyslu článku 8 Nařízení Brusel II bis a článku 5 Haagské úmluvy. Dále uvedl, že obvyklé bydliště nezávisí na tom, zda bylo dítě přemístěno protiprávně. To v projednávané věci stejně nenastalo, neboť děti byly svěřeny do výlučné péče E. B., která tak byla podle čl. 2 odst. 9 Nařízení Brusel II bis oprávněna rozhodnout o místě jejich pobytu. Předběžné opatření, kterým byly děti svěřeny do péče stěžovatele, nebylo v Německu vykonáno. Na tom nemohla ničeho změnit ani vydaná osvědčení, jelikož nešlo o rozhodnutí podle čl. 11 odst. 8 Nařízení Brusel II bis (následné rozhodnutí nařizující navrácení dítěte příslušným soudem). Příslušnost řeckých soudů k rozhodnutí o úpravě péče nadto nepřijala ani E. B. (čl. 12 odst. 3 Nařízení Brusel II bis), přestože řízení o úpravě péče u řeckých soudů v listopadu 2013 zahájila (viz věc *L*, č. C-656/13, rozsudek SDEU ze dne 12. listopadu 2014, § 57; a *E*, č. C-436/13, rozsudek SDEU ze dne 1. října 2014, § 40–49).

Rozhodnutí odvolacího soudu následně v červenci 2019 potvrdil také kasační soud.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že odmítnutím řeckých soudů projednat jeho žádost o svěření dětí do péče došlo k zásahu do jeho práva na respektování rodinného života podle článku 8 Úmluvy. Tvrdil, že děti byly do Německa přemístěny v rozporu s jeho rodičovskými právy, že matka uvedla soud v omyl, jelikož prohlásila, že s dětmi v Řecku zůstane, a že řecké soudy nesprávně vyhodnotily otázku obvyklého pobytu dětí.

a) Obecné zásady

Po shrnutí obecných zásad vyplývajících ze své judikatury Soud připomněl, že jak Řecko, tak Německo jsou smluvními stranami nařízení Brusel II bis, které se na daný případ vztahuje. Haagská úmluva z roku 1980 musí být v tomto kontextu vykládána a aplikována společně s tímto nařízením (*K. J. proti Polsku*, č. 30813/14, § 58, rozsudek ze dne 1. března 2016). Soud zároveň zdůraznil, že zásada vzájemného uznávání nesmí být uplatňována automaticky a mechanicky na úkor základních práv – což opakovaně zdůraznil i Soudní dvůr EU (*Avotiņš proti Lotyšsku*, č. 17502/07, rozsudek velkého senátu ze dne 23. května 2016, § 116).

b) K existenci zásahu, zákonnosti a legitimnímu cíli

Soud připustil, že rozhodnutí kasačního soudu představovalo zásah do práva stěžovatele na rodinný život, neboť mělo přímý dopad na jeho možnost udržovat kontakt s dětmi [*Adžić proti Chorvatsku* (č. 2), č. 19601/16, § 79, rozsudek ze dne 2. května 2019]. Tento zásah však byl podle Soudu proveden na základě zákona a sledoval legitimní cíl ochrany práv a svobod dětí (*Michnea proti Rumunsku*, č. 10395/19, § 43, rozsudek ze dne 7. července 2020). Soud se proto dále soustředil na otázku, zda vnitrostátní soudy při výkladu a aplikaci ustanovení Nařízení Brusel II bis zachovaly spravedlivou rovnováhu mezi proti sobě stojícími zájmy a zda jejich rozhodnutí bylo v souladu s požadavky článku 8 Úmluvy (*Vladimir Ushakov proti Rusku*, č. 15122/17, § 88, rozsudek ze dne 18. června 2019).

c) K nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti

i. Zákonnost přemístění dětí a vykonatelnost předběžného opatření o péči

Soud připomněl, že pojem "práva na péči o děti" má v kontextu Haagské úmluvy autonomní význam, který se může v jednotlivých právních řádech lišit. Ačkoli se úmluva primárně vztahuje na porušení práva na péči, z její preambule a dalších ustanovení vyplývá, že chrání i právo na styk. Přemístění dětí do Německa podle Soudu nepochybně ztížilo výkon stěžovatelova práva na styk, nicméně podle řeckého práva i čl. 2 odst. 9 nařízení Brusel II bis zahrnuje právo na péči i rozhodování o místě pobytu dítěte. Vzhledem k tomu, že matka měla v době přemístění výlučnou péči, nebylo toto přemístění protiprávní.

Soud se dále ztotožnil se závěrem vnitrostátních soudů, že předběžné opatření, kterým byly děti svěřeny do péče stěžovatele, nebylo v Německu přímo vykonatelné. Nešlo totiž o rozhodnutí o navrácení dítěte podle čl. 11 odst. 8 Nařízení Brusel II bis, ale o rozhodnutí o péči vydané soudem, který již nebyl příslušný, neboť děti měly v té době obvyklé bydliště v Německu. Přestože bylo k rozhodnutí vydáno osvědčení podle článku 42 Nařízení Brusel II bis, nebyly pro jeho vydání splněny podmínky.

ii. Obvyklé bydliště dětí

Soud dále připomněl, že pojem obvyklého bydliště dítěte není v nařízení Brusel II bis ani v Haagské úmluvě výslovně definován. Podle ustálené judikatury Soudního dvora EU se jedná o autonomní pojem unijního práva, který je třeba vykládat ve světle účelu nařízení, zejména s ohledem na nejlepší zájem dítěte a kritérium blízkosti (*A*, č. C-523/07, rozsudek SDEU ze dne 2. dubna 2009, § 31 a 34–35; *Mercredi*, č. C-497/10 PPU, rozsudek SDEU ze dne 22. prosince 2010, § 44–46). Obvyklým bydlištěm je přitom podle SDEU místo, které je v praxi středobodem života dítěte (*HR*, č. C-512/17, rozsudek SDEU ze dne 28. června 2018, § 42).

Poté, co řecké soudy provedly důkladné a individuální posouzení všech relevantních faktorů, podrobně se vypořádaly s námitkami stěžovatele a opřely se o judikaturu Soudního dvora EU, dospěly k závěru, že děti mají obvyklé bydliště v Německu. Jejich závěry podle Soudu nebyly svévolné ani zjevně nepřiměřené. Stěžovatel přitom nepředložil žádné skutečnosti, které by svědčily o tom, že děti měly obvyklé bydliště v Řecku. Soud rovněž vyzdvihl, že řecké soudy provedly vlastní hodnocení míry adaptace dětí na život v Německu nezávisle na závěrech německých soudů, které ještě předtím zamítly návrh stěžovatele na navrácení dětí do Řecka podle Haagské úmluvy.

iii. Pokračování příslušnosti

Soud se konečně zabýval i otázkou pokračování příslušnosti řeckých soudů podle článku 12 Nařízení Brusel II bis. Konstatoval, že řecké soudy tuto námitku stěžovatele pečlivě posoudily a dospěly k závěru, že matka dětí příslušnost řeckých soudů výslovně ani mlčky nepřijala. Její dřívější návrh na svěření dětí do péče byl podán ještě před přestěhováním do Německa a následně vzat zpět. V řízení, které vedlo k vydání předběžného opatření, její právní zástupce nejprve pouze požádal o odročení a následně příslušnost řeckých soudů výslovně rozporoval. Odvolací soud navíc správně připomněl, že pokračování příslušnosti se vztahuje pouze na konkrétní řízení, v němž byla příslušnost přijata, a nelze ji rozšiřovat na jiná řízení. I kdyby k pokračování příslušnosti došlo, musela by být v souladu s nejlepším zájmem dítěte, což v projednávané věci nebylo splněno. Děti v dané době žily v Německu už tři a půl roku a vedení řízení v jiném státě by odporovalo kritériu blízkosti.

d) Závěr

Soud proto uzavřel, že rozhodnutí řeckých soudů nebyla svévolná ani zjevně nepřiměřená a byla výsledkem důkladného posouzení všech okolností s ohledem na nejlepší zájem dětí. Soud proto neshledal důvod odchýlit se od jejich závěrů a konstatoval, že v projednávané věci nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy.

III. Oddělené stanovisko

Soudkyně Arnardóttir v souhlasném stanovisku vyjádřila politování nad tím, že se Soud nezabýval uplatněním domněnky vyslovené v rozsudku *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi proti Irsku* (č. 45036/98, rozsudek velkého senátu ze dne 30. června 2005) ve vztahu k Nařízení Brusel II bis. Namísto toho zvolil přístup podle rozsudku *X proti Lotyšsku* (č. 27853/09, rozsudek velkého senátu ze dne 26. listopadu 2013), který se však týkal navrácení dítěte ze země mimo EU a neřešil specifika vzájemného uznávání mezi členskými státy EU.